

w-album 5

2008

**Turun Eläin- ja Kasvitieteellinen Seura ry
Hyönteiskerho**

***Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975 ja
muuta täydennyksiä Suomen kukkakärpäsiin
(Diptera, Syrphidae)**

Antti Haarto & Sakari Kerppola

w-album

5 (2008)

ISSN 1795-665X

ISBN 978-952-99402-8-8 (nid.)

ISSN 1795-6668

ISBN 978-952-99402-9-5 (PDF)

w-album on hyönteistieteellinen verkkojulkaisuna ilmestyvä lehti, jossa julkaistaan laajahkoja paikallisfaunistisia hyönteisselvityksiä. Lehden pääasiallinen julkaisukieli on suomi. Lehti ilmestyy epäsäännöllisesti sen julkaisualaan sopivien artikkelien tarjonnasta riippuen.

Julkaisija: Turun Eläin- ja Kasvitieteellinen Seura, Hyönteiskerho
Publisher: Entomological Club of the Zoological and Botanical Society of Turku, Finland

Toimitus/Editors: Veli-Matti Mukkala
veli-matti.mukkala@perkinelmer.com

Antti Haarto
antti.haarto@turkuamk.fi

Käsikirjoitukset lähetetään sähköpostitse toimitukseen rtf-muodossa. Ennen julkaisemista käsikirjoitukset läpikäyvät asiantuntijatarkastuksen. Kirjoittajat vastaavat kielentarkastuksesta.

Manuscripts should be submitted to the editors as e-mail attachments in rtf-format. The manuscripts are reviewed by referees before publishing. The author(s) are responsible for the quality of the language.

Julkaisutapa: pdf-muodossa osoitteessa org.utu.fi/harrastus/TEKS/w-album/
Publication: in pdf-format at address org.utu.fi/harrastus/TEKS/w-album/

Lehden nimi, w-album, pohjautuu hyönteiskerhon logoon, joka on Ari Karhilahden tyyllitteleämä jalavanopsasiipi (*Satyrium w-album*).

***Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975 ja muita täydennyksiä Suomen kukkakärpäsiin (Diptera, Syrphidae)**

Antti Haarto¹ & Sakari Kerppola²

¹Kaukonpuistotie 43, 23120 Mietoinen; e-mail: antti.haarto@turkuamk.fi

ja Eläinmuseo, 20014 Turun yliopisto

²Hiihtomäentie 44 A 6, 00800 Helsinki; e-mail: sakari.kerppola@helsinki.fi

Haarto, A. & Kerppola, S. 2008: *Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975 ja muita täydennyksiä Suomen kukkakärpäsiin (Diptera, Syrphidae). – w-album (5) 2008, 3-6.

Received 1.3.2008, accepted 8.3.2008

Lyhennelmä. Kirja, Suomen kukkakärpäset ja lähialueiden lajeja, julkaistiin maaliskuussa 2007. Kirjan julkaisemisen jälkeen on Suomesta löydetty kolme uutta kukkakärpäslajia, *Platycheirus urakawensis* (Matsumura, 1919) ja *Xylota xanthocnema* Collin, 1939 sekä *Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975, joka puuttuu teoksesta. Täydennetty kuvitettu määräyskaava suvusta *Xanthogramma* Schiner, 1860 esitetään ja lajista *X. stackelbergi* kerrotaan tuntomerkeistä, elintavoista, esiintymisestä Suomessa, yleislevinneydestä ja uhanalaisuudesta. Esitetään lajin *X. stackelbergi*, *P. urakawensis* ja *X. xanthocnema* levinneysskartat Suomesta.

***Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975 and other additions to the fauna of Finnish hoverflies (Diptera, Syrphidae)**

Abstract. The book, 'Finnish Hoverflies and some species in adjacent countries', was published in March 2007. After the publication three new species of hoverflies have been found in Finland. These species are *Platycheirus urakawensis* (Matsumura, 1919), *Xylota xanthocnema* Collin, 1939 and *Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975. The species *X. stackelbergi* is missing from the publication. An extended key with detailed drawings to the genus *Xanthogramma* Schiner, 1860 is presented. Information about the identification, ecology, abundance, distributional range and threatenedness of the species *X. stackelbergi* is presented here in Finnish only. A distribution map for the species of *X. stackelbergi*, *P. urakawensis* ja *X. xanthocnema* is displayed.

1. Johdanto

Kirja, Suomen kukkakärpäset ja lähialueiden lajeja, julkaistiin Suomen ympäristöministeriön PUTTE-ohjelman (Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma) rahoittamana maaliskuussa 2007 (Juslén et al. 2008). Julkaisemisen jälkeen Suomesta on löydetty kolme uutta kukkakärpäslajia, *Platycheirus urakawensis* (Matsumura, 1919), *Xanthogramma stackelbergi* Violovitsh, 1975 ja *Xylota xanthocnema* Collin, 1939 (Haarto & Kerppola 2007b). Uusista lajeista *X. stackelbergi* puuttuu em. kirjasta, jonka vuoksi tässä artikkelissa esitetään täydennetty kuvitettu määräyskaava suvusta *Xanthogramma* Schiner, 1860. Yhtenäisyyden vuoksi kerrotaan lajin *X. stackelbergi* tuntomerkeistä, elintavoista,

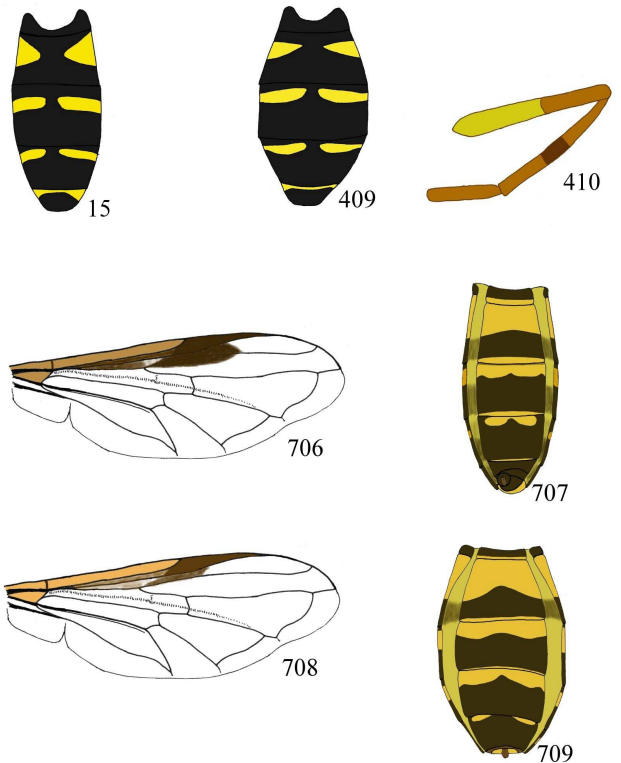
esiintymisestä Suomessa, yleislevinneydestä ja uhanalaisuudesta kuten kirjassa, Suomen kukkakärpäset ja lähialueiden lajeja. Myös kaikkien kolmen uuden lajin levinneysskartat Suomesta esitetään.

2. Suku XANTHOGRAMMA Schiner, 1860

Suvun eurooppalaiset lajit ovat pääosin mustia, mutta niissä on kirkkaita sitruunankeltaisia kuvioita. Niiden toukat elävät muurahaisten hoitamissa kirvayhdyskunnissa. Määrityskaavan kuvien numeroinnit ovat kirjan, Suomen kukkakärpäset ja lähialueiden lajeja, mukaiset (Haarto & Kerppola 2007a).

Määrittyskaava

- 1a** Tergitiin 2 täplät kapeat, usein kolmiomaiset (kuva 409). Jalat oranssin väriset.
Xanthogramma citrofasciatum (De Geer, 1776)
- 1b** Tergitiin 2 täplät leveät, kolmiomaiset (kuva 15). Takareidessä tumma kärkiosa ja takasääressä tumma rengas (kuva 410). → 2
- 2a** Siivessä stigman alla oleva tumma alue jatkuu selvästi radiaalisuonen R_{2+3} alapuolelle (kuva 706). Takaruumiin alapuolella tergiittien ja sterniittien välissä oleva kalvo tumma sterniittien 2-4 takaosan kohdalta (kuva 707).
Xanthogramma pedissequum (Harris, 1776)
- 2b** Siivessä stigman alla oleva tumma alue päättyy radiaalisuoneen R_{2+3} (kuva 708). Takaruumiin alapuolella tergiittien ja sterniittien välissä oleva kalvo tumma vain sterniitin 2 takaosan kohdalta (kuva 709). Jos keltainen kalvo on kuivunut kiinni tummaan tergiittiin, niin se voi näyttää tummalta.
Xanthogramma stackelbergi Violovitsh, 1975

Key to genus *XANTHOGRAMMA* Schiner, 1860

- 1a** Spots on tergite 2 narrow and often triangular (Fig. 409). Legs orange.
Xanthogramma citrofasciatum (De Geer, 1776)
- 1b** Spots on tergite 2 broad and triangular (Fig. 15). Apical part of hind femur dark and hind tibia with a dark ring (Fig. 410). → 2
- 2a** Wing with the dark area below stigma continuing distinctly below radial vein R_{2+3} (Fig. 706). Abdominal membrane between tergites and sternites dark at point of posterior part of sternites 2-4 (Fig. 707).
Xanthogramma pedissequum (Harris, 1776)
- 2b** Wing with the dark area below stigma ending at radial vein R_{2+3} (Fig. 708). Abdominal membrane between tergites and sternites dark only at point of posterior part of sternite 2 (Fig. 709). If yellow membrane has dried and got attached to dark tergite, it may seem darker.
Xanthogramma stackelbergi Violovitsh, 1975

Xanthogramma stackelbergi Violovitsh, 1975 *Pienkaviokirvari*

Sa: Luumäki, ♀, R. Frey leg., D. Doczkal det., coll. Finnish Museum of Natural History (Kuva: Jari Flinck ©)

Tuntomerkit

Yhteenveto kahden sisarlajin tuntomerkkieroista:

X. pedissequum:

- keskimäärin suurempi
- siiven stigman kohdalla oleva tumma alue menee selvästi yli marginaalisaran alareunan ja alue ulottuu alareunastaan pitemmälle siiven kärkeä kohti, jättäen nuolimaisen valkean alueen radiaalisuonien R_1 ja R_{2+3} väliin.
- jokaisen sterniitin tumma vyö ulottuu sterniitin ja tergiitin välisen kalvon läpi tergiitin reunaan

X. stackelbergi:

- keskimäärin pienempi
- siiven stigman kohdalla oleva tumma alue ulottuu vain marginaalisaran takareunaan ja alue ei ulotu alareunastaan siiven kärkeä kohti, jolloin nuolimaista valkeata aluetta ei muodostu radiaalisuonien R_1 ja R_{2+3} väliin.
- sterniteissä oleva tumma vyö ulottuu sterniitin ja tergiitin välisen kalvon läpi tergiitin reunaan vain 2. sterniteissä.

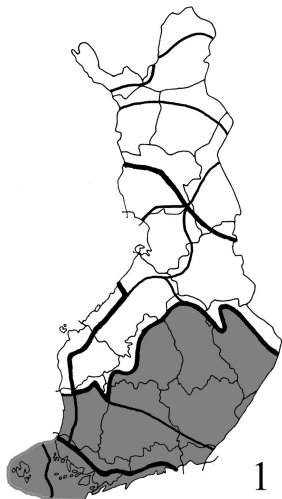
Elintavat

Lentoaika ja esiintymisbiotoopit samanlaiset kuin sisarlajeillaan. Toukkaa ei tunneta, mutta oletettavasti sekin elää mauraisten pesissä juurikirvoja syöden.

Esiintyminen Suomessa

Harvinainen, 40 frp.

Lajista tunnetaan vanhoja löytöjä maakunnista *Ab*, *N* ja *Sb*, joiden lisäksi uusia löytöpaikkoja on maakunnista *Al*, *N* ja *Ta*. Lajin levinneisyys on esitetty kartassa 1.

Kartta 1: Lajin *Xanthogramma stackelbergi* levinneisyys.

Yleislevinneisyys

Laji on kuvattu Leningradin oblastista. Fauna Europaeen (Fauna Europaea 2007) mukaan tunnetaan lisäksi vain Saksasta, mutta Dieter Doczkal ilmoitti, että löytöjä on myös Ranskasta, Espanjasta, Italiasta ja Kreikasta.

Uhanalaisuus

Elinvoimainen LC

3. Uusien lajien levinneisyyksistä

Platycheirus urakawensis

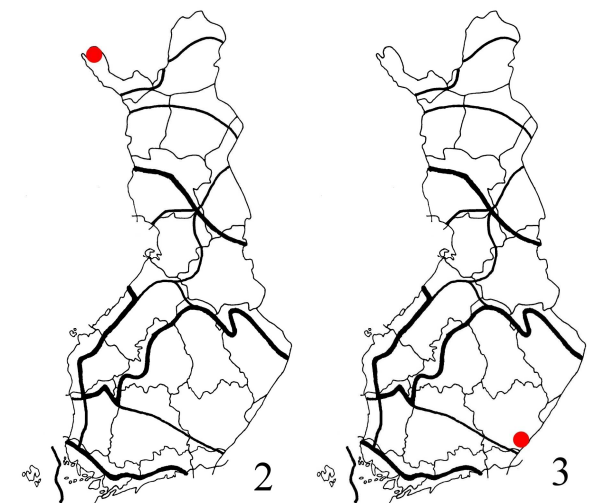
(Matsumura, 1919)

Japaninkarttukirvari

Le: Enontekiö, Annjaloanji 768680:27985, 11.-15.7.2007, ♀, A. Haarto leg. (Kuva: Antti Haarto ©)

Kaikki Suomesta löydetyt yksilöt, 5♀, ovat samasta paikasta, Le: Enontekiö, Annjaloanji (Haarto & Kerppola 2007b). Lajin levinneisyys on esitetty kartassa 2.

Kartta 2: Lajin *Platycheirus urakawensis* levinneisyys.
Kartta 3: Lajin *Xylota xanthocnema* levinneisyys.

Xylota xanthocnema

Collin, 1939

Keltasääripuuuhari

Kaikki Suomesta löydetyt yksilöt, 2♂4♀, ovat samasta paikasta, Sa: Joutseno, Riikanmaa (Haarto & Kerppola 2007b). Lajin levinneisyys on esitetty kartassa 3.

4. Kiitokset

Dieter Doczkal saa suuret kiitokset kommenteista lajin *X. stackelbergi* määrittyskaavan teon yhteydessä sekä tiedoista lajin yleislevinneisyydestä. Kaj Winqvistille kiitokset määrittyskaavan kääntämisestä ja Jari Flinckille lajin *X. stackelbergi* valokuvasta. Lisäksi kiitokset Veli-Matti Mukkalalle, joka esitti kielellisiä ja asiasisältöön liittyviä huomautuksia sekä parannusehdotuksia.

5. Kirjallisuus

Fauna Europaea, 2007: <http://www.faunaeur.org>. – Updated 19.4.2007, ver. 1.3.

Juslén, A., Kuusinen, M., Muona, J., Siitonen, J. & Toivonen, H. (toim.) 2008: Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma, Loppuraportti. – Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 1/2008, 146 s.

Haarto, A. & Kerppola, S. 2007a: Suomen kukkakärpäset ja lähialueiden lajeja – Finnish Hoverflies and some species in adjacent countries. – Ympäristöministeriö, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu, 647 s.

Haarto, A. & Kerppola, S. 2007b: Muutoksia Suomen kukkakärpäsfaunaan (Diptera, Syrphidae) [Changes to Fauna of Finnish Hoverflies (Diptera, Syrphidae)]. – Sahlbergia 13: 34–40.